

Gagnon, Christiane i Klein, Juan Luis (1992), *Les partenaires du développement face au défi du local*, Universitat de Quebec, Chicoutimi, 401 p.

La fi del segle XX està essent caracteritzada per la crisi del model de creixement econòmic i de regulació consolidat després de la Segona Guerra Mundial. Això es tradueix en l'enfonsament de l'Estat Keynesià-Fordista i en el fracàs de la seva política de desenvolupament regional, testimoniada per la fi de la gestió governamental centralitzada i vertical, la reestructuració mundial del capital i del paper dels estats-nació, la prioritat del principi de competitivitat en detriment de la satisfacció de les necessitats socials, i el creixement de desigualtats territorials i marginació d'àrees rurals i perifèriques, amb col·lectius humans que han de fer front a greus problemes econòmics, demogràfics i socials. El marc nacional deixa de ser considerat com l'ídoni per a la gestió territorial i, en canvi, l'àmbit local sorgeix com el més útil per a la resolució de les desigualtats. I és en aquest àmbit on s'ha de considerar l'estratègia de desenvolupament que sembla afirmar-se com a paradigma per al futur: el *partenariat* (o desenvolupament endogen), entès com una aliança dels diferents agents socials i econòmics que intervien en el territori (governos nacionals, empreses privades, sindicats, universitats, poders locals, moviments associatius, etc.) i que de forma concertada promouen i afavoreixen el desenvolupament de les comunitats locals menys afavorides, i comparteixen els costos i esforços de les inversions destinades a revalorar els recursos. Aquesta aliança implica la instauració d'un nou contracte social postfordista que substitueixi l'anterior, i on els agents locals tenen un paper molt més destacat.

La perspectiva *partenarial*, precisament per ser recent, ha despertat molt interès per part d'intel·lectuals, analistes i interventors, en tant que la seva aplicació sovint va acompanyada de la revaloració dels espais locals

(barris, municipis, comunitats agrícoles, forestals, mineres etc.). Però alhora també suscita molts temors. Aquesta barreja d'optimisme i por només es pot explicar per la complexitat dels factors que indueixen els actors (també molt diversos) a adherir-s'hi.

Amb la intenció d'entendre millor aquesta problemàtica, el Groupe de Recherche et d'Intervention Régionales (GRIR) organitzà un col·loqui sobre el tema *Le partenariat à la rescousse du développement local*, que va tenir lloc el setembre de 1991 a la Universitat de Quebec. Aquest llibre ha reunit les quinze ponències exposades dels dinou autors participants, que s'han reagrupat en tres seccions: la primera, «La perspective partenariale et la crisi du développement», engloba els textos que analitzen les repercussions derivades de l'adopció d'estratègies d'aquest tipus sobre la gestió i regulació del marc social. La segona, «Les partenaires face à la restructuration sociospatiale», estudia en detall el paper dels agents en les comunitats locals. Per últim, la tercera secció, «Le local comme stratégie: mirages et miracles», confronta diferents punts de vista i opinions a propòsit de la localització de la qüestió social.

Examinem en detall les principals idees de cadascuna d'aquestes tres parts, esmentant abans, però, que la majoria dels textos se centren en la regió de Quebec (Canadà), amb algunes referències concretes a situacions d'altres països (CEE, Estats Units) que serveixen de marc de comparació.

En la primera part, de bon principi es deixa clar que aquesta estratègia no és l'únic model possible de desenvolupament local i que apareix com la resposta no neoliberal a la crisi de l'estat-nació, emfasitzant que no s'ha d'associar aquest desenvolupament amb la privatització com ho fan els neoliberals, ja que aquests consideren només els aspectes econòmics i no els institucionals, socials i culturals. En aquesta resposta (tot i que els diferents actors puguin tenir interessos comuns en el resorgiment d'un territori), les diferències de

classe no desapareixen, sinó que els conflictes socials són centrals en l'àmbit local. Les relacions entre els grups continuen essent jeràrquiques i caldrà, doncs, un contracte social nou que situï cada grup (diferenciats tant per la seva posició en el sistema productiu com en l'ideològic) dins l'entramat de relacions. Així, i agafant l'aproximació regulacionista, el *partenariat* no respondrà a un consens, sinó a un compromís i una cooperació conflictiva que permeti la solució de problemes sempre latents. Alguns, però, el consideren com un instrument d'imposició de mesures restrictives en moments de difícil conjuntura econòmica i de redefinició de prioritats socials (plans d'austeritat, congelació salarial, etc.). Hom qüestiona també la transcendència real dels beneficis d'aquest *partenariat* des del moment en què l'estat ha de satisfer els interessos contradictoris de diferents grups socials, però alhora ha de mantenir aquelles condicions que permetin l'acumulació del capital. L'estat, en darrera instància, prendrà partit per les empreses i així s'afavorirà el manteniment de les relacions de dominació de classe.

A la segona part es posa més èmfasi en el reconeixement de les especificitats locals, culturals i socials, com a base de tota temptativa de tipus *partenariat*. L'àmbit local esdevé un punt de referència significatiu per a la mobilització dels múltiples actors, i aquesta estratègia, un mecanisme de reconstrucció de societats en crisi. A partir d'exemples com el paper de les multinacionals, la gestió dels recursos naturals i els esforços dels municipis per a la promoció econòmica, s'arriba a la conclusió que els elements locals han de ser actius i formar part de la reestructuració del capital industrial i la presa de decisions, i que són de vital importància en un procés de democratització del desenvolupament econòmic local. Com s'afirma en un paràgraf del llibre, la frase *small is beautiful* ha de transformar-se en *local is powerful*.

Per a les multinacionals, és el moment de tenir en compte les especificitats locals, el

context social i l'acceptabilitat de les seves activitats, i deixar de banda el criteri de l'estricta racionalitat econòmica en la presa de decisions. Caldrà, doncs, veure l'àmbit local com un instrument per revalorar el capital i com un col·lectiu social integrat per representants municipals, sindicats i empreses, però també per moviments associatius, comunitaris, grups ecologistes etc. Els recursos naturals (forestals, agrícoles, hídrics, fauna i flora, usos lúdics i turístics, etc.) han de ser revalorats per aquesta estratègia i contribuir a una gestió més eficaç i amb criteris més ambientals. Alguns, però, discrepen d'aquest optimisme pensant que la recuperació del control sobre aquests recursos seria tan sols un intent de les companyies per implantar un sistema de subcontractació i reduir així els seus costos de producció.

Des de la perspectiva urbana s'estudia el paper actiu de l'estat local en la promoció del desenvolupament territorial i econòmic, i com aquest pot veure's afectat tant per factors externs no controlables, com per les tensions amb l'empresa privada, que poden suposar limitacions a la democratització municipal.

A la darrera secció del llibre, els estudis són un xic més diversos, ja que, d'una banda, es filosofa sobre conceptes i definicions, i de l'altra, s'estudien més casos específics. Així, per exemple, se'ns invita a reflexionar sobre com l'estudi de la localitat està molt lligat als conceptes de «comunitat», «identitat local» i «memòria col·lectiva». També es fa referència a la idea de «ciutadania», que reneix després de l'erosió dels drets socials i del fracàs de les polítiques estatals en alguns països europeus (Gran Bretanya), com un intent d'augmentar la participació activa dels ciutadans per disminuir les desigualtats socials.

En un nivell més concret, les tres darreres ponències expliquen el paper que poden tenir els moviments de dones en l'estratègia local, des d'un sentit de canvi social, millora i transformació de la seva actuació; el procés de gentrificació urbana pel qual els centres ur-

bans —abans empobrits i marginats— esdevenen ara objecte d'un fenomen d'elitització i de cohabitació de diversos grups; s'hi estableix un *partenariat* on la proximitat territorial és més important que les distàncies socials; i a l'últim, es planteja la necessària transformació del concepte de «regió-recursos» (simple suport a l'explotació econòmica) al de «regió-medi» de vida per superar una situació de marginació que ha esdevingut quasi crònica en aquelles regions, i on tot sembla indicar que el desenvolupament és impossible d'aconseguir a causa d'antigues polítiques insensibles a les potencialitats físiques i humanes del medi.

En definitiva, es tracta d'un llibre força útil a l'hora de tractar els desequilibris territorials locals, que pot reflectir molt bé les darreres tendències en aquest camp d'investigació. D'altra banda, respon clarament a les expectatives que hom pot plantejar-se sobre aquesta problemàtica, amb el condicionament, però, que l'àrea objecte d'estudi de gran part de les ponències es localitza al Quebec, per la qual cosa fóra bo que el lector tingués un mínim de coneixements (sobretot pel que fa a la situació político-administrativa), atès que en alguns dels textos aquest factor és important per a una millor lectura global, i la seva desconexença pot comportar importants problemes de comprensió (en aquest sentit hom troba a faltar algun capítol introductor i a aquesta qüestió). Pel fet de ser un llibre força localitzat, és possible que alguns dels exemples esmentats no siguin extrapolables a realitats territorials amb característiques diferents. Per tant, es dedueix que el model del *partenariat* no és únic i que les experiències d'aquest tipus són molt diverses i flexibles, no constituint l'única estratègia possible de desenvolupament local.

Al llibre, tot i disposar al final de cada capítol d'un apartat de referències i de bibliografia, no hi ha una bibliografia general, ni tampoc un índex onomàstic ni toponímic, i ni tan sols un capítol de conclusions finals del volum (només existeixen a cada capítol cor-

responent). Per finalitzar, cal dir que després de la lectura del llibre hom pot tenir la sensació que la idea de *partenariat* té molt poc a veure amb la solidaritat, atès que en el desenvolupament local intervenen agents de naturalesa, objectius i interessos diferents i, de vegades, contradictoris els uns amb els altres.

Joan Carles Llurdés i Coit
Departament de Geografia,
Universitat Autònoma de Barcelona

De Bolós i Capdevila, Maria (dir.) (1992), *Manual de ciència del paisatge*, Barcelona, Masson, 273 p.

Aquest manual reflecteix estructuradament tot allò que cal saber sobre el paisatge, des dels antecedents històrics en l'estudi d'aquesta ciència fins als aspectes metodològics i aplicatius d'aquest camp envers la problemàtica de l'equilibri societat-medi natural.

La pretensió d'abastar tots els aspectes de la ciència del paisatge, fa que ens trobem davant d'un llibre en certs punts un xic superficial, però que respon a la voluntat dels autors de fer un manual i no un volum enciclopèdic on encabeixi tot. És per això que al final de cada capítol se cita un seguit de bibliografia, més o menys abundosa depenent de la densitat del tema, per ampliar coneixements. En aquest mateix sentit, en tractar-se d'un manual sobre paisatge amb un esperit integrador de moltes altres ciències, com bé ens assenyalen els autors, resulta summament esquemàtic en la seva estructura.

En la primera part, Maria de Bolós introdueix el lector en matèria, tant en el sentit de l'evolució històrica en les diferents escoles, com en l'explicació dels components bàsics que són necessaris per comprendre els diversos sistemes d'un paisatge.

La segona part, la més extensa, ens mostra unes de les moltes formes de classificació del paisatge que els autors han considerat més